

Ivan
Viden

Hypnerotomachia Ragusina

O umijeću gradnje – arhitektonski traktati od 16. do 18. stoljeća

Znanstvena knjižnica Dubrovnik,

29. 9. – 26. 11. 2010.

AUTORICE IZLOŽBE: Jasenka Gudelj i Ingrid Pavličević

Što su čitali naši stari Dubrovčani? Jesu li naručitelji palača na Pustijerni ili ljetnikovaca u Rijeci dubrovačkoj imali u rukama knjige Palladija, Albertija, Serlija? Ili su im ih možda u ruke gurali nadobudni protomajstori i/ili, današnjim rječnikom rečeno, podizvođači radova? Na ovakva pitanja vrlo jednostavno odgovara izložba koja je krajem rujna otvorena u jednoj od saloča palače Kaboga (današnja dubrovačka Znanstvena knjižnica) kao svojevrsni uvod u znanstveni skup Dani Cvita Fiskovića, koji je ove godine održan na otoku Mljetu. Da, čitali su gotovo svi! I naručitelji, i izvođači i promatrači, ali i oni koji su se željeli naći u jednoj od tih uloga. Izložba naslovljena *O umijeću gradnje* po prvi put na jednom mjestu predstavlja povijesne traktate o arhitekturi iz fundusa Znanstvene knjižnice, knjižnice Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku i Zbirke Baltazara Bogišića u Cavtatu. Izum tiska polovicom XV. stoljeća omogućio je brzo širenje znanja i ideja, a ilustrirani arhitektonski traktati od XVI. su stoljeća služili kao sredstvo komunikacije među graditeljima i onima za koje se gradilo. Dubrovačke zbirke čuvaju vrijedne i rijetke knjige ove vrste poput fra Giocondova izdanja Vitruvija iz 1511., Albertijeve *Dell'Architettura* iz 1550. i *Della traslazione dell'obelisco vaticano* Domenica Fontane iz 1604. godine, da spomenemo samo neke.

Ova izložba nas podsjeća na vrlo zanimljive teme koje povjesničarima umjetnosti, ali i povjesničarima arhitekture, povjesničarima i arhitektima najčešće nisu u fokusu interesa. Kako se ideje o arhitekturi šire

europskim kontinentom i kako konkretna znanja i vještine dolaze iz jedne sredine u drugu i što sve utječe na estetske stavove naručitelja? Počesto smo usredotočeni na stil ili na osobu umjetnika/arhitekta/majstora, a znamo zaboraviti da presudnu ulogu u mnogo slučajeva ima upravo obrazovani naručitelj/donator koji zna što želi. Osim toga, zanimljivo je i pitanje prijenosa ideje iz tiskanog medija (knjiga, grafika) u samo graditeljsko ostvarenje. Sasvim je prirodno da se u Dubrovniku, gradu koji se nalazio na trgovačkim i hodočasničkim rutama i čiji su stanovnici putovali po čitavome tada poznatom svijetu, prate zbivanja u Italiji i da knjige i ideje stalno putuju preko Jadrana. Iz brojne sačuvane korespondencije znamo da su Dubrovčani kupovali i jedni drugima odašiljali knjige. Zanimljivo je pitanje, međutim, koliko je knjiga o arhitekturi sačuvano u dubrovačkim knjižnicama i zbirkama. Znamo da su dvije velike kataklizme (potres iz 1667. godine i pljačka iz 1806. godine) zauvijek osiromašile, po svemu sudeći neizmjereno bogatstvo dubrovačkoga knjižnog fonda, pa slobodno možemo reći da su do nas stigli samo fragmenti. Izložba je jasno pokazala da su brojni arhitektonski traktati koji su se u Dubrovniku čitali izravno utjecali i na arhitektonsku praksu, pa je tako, na primjer, očito da je *best-seller* iz *cinquecenta* Jacopa Barozzija da Vignole *Regola delli cinque ordini d'architettura* utjecao na oblikovanje portala Biskupske palače (nekada Sorgo) i palače u Ulici braće Andrijića 12 na Pustijerni.

Ova dubrovačka izložba dio je većeg projekta koji je zamislila Jasenka Gudelj s Odsjeka za povijest umjetnosti zagrebačkoga Filozofskog fakulteta, čiji je cilj istražiti inventare hrvatskih knjižnica i objasniti kulturu čitanja i utjecaj traktata o arhitekturi na konkretne arhitektonske prakse u Hrvatskoj od 16. do 18. stoljeća. Nadajmo se da će ova ideja, čija je dubrovačka izložba logičan početak, zaživjeti i u budućnosti nam otkriti nove zanimljive spoznaje. Na prvi pogled skromnoga opsega (dvadesetak izloženih primjeraka), izložba nam ukazuje mnogo više nego što se čini. Postav izložbe je jednostavan, ali otmjen; knjige su posložene u staklenim vitrinama koje su postavljene uz zidove, a iznad svakoga izloženog primjerka na zidu se nalazi ploča s objašnjenjima. Gotovo svaka od njih, osim što služi primjerku iznad kojega se nalazi, može se čitati i kao svojevrsan *case-study*, jer su autorice postava i knjigu, s obzirom na stranice na kojima je otvorena, i tablu s tumačenjima posvetile nekoj arhitektonskoj temi. Ovdje valja posebno pohvaliti odmjereni, ali dovoljno sugestivan grafički dizajn izložbe (plakat, katalog, ploče s objašnjenjima) koji varira neke elemente mjera i proporcija iz traktata autora Marka Bausa iz dizajnerske tvrtke *Parabureau* iz Zagreba. Izložba je popraćena deplijanom, ali je planirano tiskanje opsežnijeg kataloga s brojnim podacima i ilustracijama. Jednostavno snalaženje prilikom istraživanja i rada na izložbi zasigurno ne bi bilo moguće bez Ingrid Pavličević, dugogodišnje voditeljice zbirke "Ragusina" Znanstvene knjižnice Dubrovnik i suautorice ove izložbe. Premda zbirka "Ragusina" Znanstvene knjižnice Dubrovnik posjeduje neprocjenjivo blago (inkunabule, knjige, rukopise, plakate, fotografije...) koje se broji u desecima tisuća primjeraka, Ingrid Pavličević u toj je instituciji jedini zaposleni stručnjak.

Naravno, nemoguće je ispričati priču o knjigama, a ne ispričati i priču o knjižnicama. Mnoge od tih knjiga pripadale su knjižnici *Collegiuma Ragusinuma* (jedan izložen primjerak ima čak i *exlibris* osnivača Dubrovačkoga isusovačkog kolegija Marina Gundulića), od kojih su neke potom prešle u vlasništvo gimnazijske knjižnice. Neke knjige su pripadale crkvenim osobama i samostanskim knjižnicama u Dubrovniku i u inozemstvu, a neke pak dubrovačkim vlastelinima i bogatim građanima. Okupljene su u jednoj profesionalnoj ustanovi tek u razdoblju između dvaju svjetskih ratova kada je osnovana Dubrovačka biblioteka, prethodnica današnje Znanstvene knjižnice. Na nekim primjercima su uočljivi komentari i bilješke predanih čitača, pa nam te glose mogu otkriti štošta o vlasnicima knjiga. Neke su knjige dobavljene isključivo zbog svoje uporabne vrijednosti (na primjer kao udžbenik, kao što je slučaj s knjigom Girolama Fonde ili Sebastiana Serlija), a neke su nabavljene kao vrhunska kolekcionarska poslastica (što je vjerojatno slučaj s knjigom Domenica Fontane koju je zbog svog interesa za grafike Natalea Bonifacija nabavio polihistor i kolekcionar Baltazar Bogišić). I stanje sačuvanosti pojedinih primjeraka ukazuje na različite sudbine knjiga: nekima nedostaju dijelovi, neke su gotovo netaknute, neke su prepune glosa, neke pak niti razrezane. No, sve one svjedoče o vrhunskoj kulturi čitanja koja nije bila samo hir, razonoda ili potreba, nego trajno usmjerenje male dubrovačke države i njezinih stanovnika koji su uza sve pragmatične poslove kojima im je bio ispunjen život, stalno pred očima imali geslo kako se vrlina ne dijeli, već je *postati dobar umjetnost*. (*Non dat natura virtutem, ars est bonum fieri. Sen. Epist.*) Izgradnja se potpunog čovjeka tako ispreplitala s izgradnjom konkretne građevine odnosno samoga Grada. ×